

კაატა ჯავახიშვილი*

საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც ნეგატიური კანონმდებელი და მისი კანონშემოქმედებითი ტრანსფორმაცია ქართულ სამართლებრივ სინამდვილეში

I. შესავალი	182
II. თავდაპირველი კონცეფცია: საწყისები	182
III. საკონსტიტუციო კონტროლი თანამედროვე სამართლებრივ სისტემებში	185
1. ნეგატიური კანონმდებლის სტატუსი	185
2. საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენციური ფარგლები	188
IV. საკონსტიტუციო სასამართლო საკონსტიტუციო კონტროლის ქართულ მოდელში	190
1. საკონსტიტუციო სასამართლოს ინსტიტუციური სტატუსი	190
2. ნორმატიული საკონსტიტუციო კონტროლი vs მართლმსაჯულებაზე საკონსტიტუციო კონტროლი	192
V. ნეგატიური კანონმდებლობიდან პოზიტიურ ნორმაშემოქმედებამდე	193
1. ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონტროლი, როგორც კომპეტენციური სრულყოფის მცდელობა	193
2. კანონშემოქმედება საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში	197
VI. დასკვნა	203

---

* სამართლის დოქტორი, სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის ასისტენტი.

I. შესავალი

ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის აქტუალობის გათვალისწინებით, საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენციური ფარგლები განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს და მისი ინსტიტუციური გაძლიერების საჭიროებას განაპირობებს. საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენციური სრულყოფის აუცილებლობის შესახებ საერთაშორისო და ეროვნულ დონეზე არაერთხელ გამოითქვა მოსაზრება, თუმცა ამ მიზნის მისაღწევად რაიმე საკანონმდებლო ნაბიჯები დღემდე არ გადადგმულა. ამ ფონზე განსაკუთრებით საინტერესოა 2011 წელს ჩამოყალიბებული პრაქტიკა, რომლითაც საკონსტიტუციო სასამართლომ საკონსტიტუციო კონტროლს დაუქვემდებარა საჯარო ხელისუფლების მიერ ნორმის კონკრეტული შინაარსით განმარტება და გამოყენება. ამ გადაწყვეტილებით საკონსტიტუციო სასამართლომ განავრცო მისი უფლებამოსილების ფარგლები, რაც საკონსტიტუციო სასამართლოს როგორც ნეგატიური კანონმდებლის კომპეტენციურ ტრანსფორმაციაზე მიანიშნებს.

წინამდებარე სტატიის მიზანი, საკონსტიტუციო კონტროლის ქართული მოდელის, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სტატუსისა და საკონსტიტუციო სამართალწარმოების განვითარების ფონზე, მისი ტრანსფორმაციის პრაქტიკის შეფასებაა. ამ მიზნით ასევე განხილული იქნება მსოფლიო კონსტიტუციონალიზმში საკონსტიტუციო მართლმსაჯულების ევოლუცია და მისი თანამედროვე კონცეფციის ძირითადი მახასიათებლები.

II. თავდაპირველი კონცეფცია: სანყისები

მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ პერიოდში თანამედროვე კონსტიტუციონალიზმის მთავარი მახასიათებელი გახდა ადამიანის ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების, როგორც „უცვლელი“ და „მუდმივი“ ღირებულებათა სისტემის დაცვა. ადამიანის ფუნდამენტური უფლებების უზრუნველყოფის ეფექტური საშუალებების ძიების პროცესში, აბატი სიესისა და ჰანს კელზენის შეხედულებებზე დაყრდნობით, ევროპაში ფართოდ გავრცელდა საკონსტიტუციო

კონტროლის იდეა,¹ რომელსაც უნდა უზრუნველყო როგორც კონსტიტუციის სამართლებრივი დაცვა² ისე სახელმწიფო ხელისუფლების შტოებს შორის ურთიერთობის დაბალანსება.³

თავდაპირველად, საკონსტიტუციო კონტროლის ფარგლებში მხოლოდ საკანონმდებლო აქტების მოქცევა⁴ ცხადყოფდა, რომ ამ ტიპის კონსტიტუციურობის კონტროლი ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის არასრულყოფილი ფორმა იყო.⁵ საკონსტიტუციო კონტროლის ფარგლების გაზრდის ტენდენცია კი წინააღმდეგობრივ ურთიერთობებს აყალიბებდა პარლამენტსა და საკონსტიტუციო სასამართლოს შორის და პოლიტიკური ანგარიშსწორების სამიზნედ აქცევდა ამ უკანასკნელს. სწორედ ამ საფრთხის პრევენციის ფუნქცია უნდა შეესრულებინა საკონსტიტუციო სასამართლოს ემპირიულ მანდატს – განხორციელებინა ნეგატიური კანონმდებლის ფუნქციური ტვირთი და თავი შეეკავებინა კანონშემოქმედებისგან (ან პოზიტიური ნორმაშემოქმედებისაგან).

თანამედროვე კონსტიტუციონალიზმში საკონსტიტუციო სასამართლოები⁶ ცენტრალური ინსტიტუტები არიან ევროპულ დემოკ-

¹ გ. კახიანი, საკონსტიტუციო კონტროლის ზოგიერთი თეორიული ასპექტი, ჟურნ. „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №4, 2005, 11.

² T. Karakamisheva, Constitutional Complaint – Procedural and Legal Instrument for Development of The Constitutional Justice (Case study – Federal Republic of Germany, Republic of Croatia, Republic of Slovenia and Republic of Macedonia), 1st Congress of the World Conference on Constitutional Justice, 23–24 January, 2009.

³ N. Gelazis, Defending Order and Freedom: The Lithuanian Constitutional Court in its First Decade, Constitutional Justice, East and West, 2003, 395.

⁴ გ. კვერენჩილაძე, ო. მელქაძე, საფრანგეთის სახელმწიფო სისტემა, 1997, 135.

⁵ H. Hausmaninger, Judicial Referral of Constitutional Questions in Austria, Germany and Russia, Tulane European and Civil Law Forum, 1997, 25.

⁶ მოდელური თავისებურების მიუხედავად, იგივე ტენდენცია შეინიშნება საკონსტიტუციო კონტროლის ამერიკულ მოდელშიც. იხ. S.R. Dürr, Improving Human Rights Protection on the National and The European Levels – Individual Access to Constitutional Courts, 2015, 42.

რეალურ რეჟიმებში.⁷ თუმცა საკონსტიტუციო კონტროლის იდეა ვითარდება ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის უფრო მაღალი სტანდარტის ძიების კვალდაკვალ და საკონსტიტუციო კონტროლის განმახორციელებელი ორგანოების თანამედროვე სტატუსი ბევრად სცდება მის პირვანდელ მიზანს.⁸ სულ უფრო მყიფე ხდება ზღვარი საკონსტიტუციო სასამართლოს, როგორც ნეგატიური კანონმდებლისა და პოზიტიური კანონმდებლის ფუნქციებს შორის, რაც ბუნებრივია, გარკვეულ საფრთხეებს აჩენს ძალაუფლების გამიჯვნის სისტემაში.

ამ ტენდენციიდან გამონაკლისი არც საქართველოა. საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც საკონსტიტუციო კონტროლის ევროპული მოდელის მიმდევარი, ნეგატიური კანონმდებლის სტატუსის მქონე საკონსტიტუციო ორგანოა. მისი უმთავრესი მანდატი ნორმატიულ აქტებზე საკონსტიტუციო კონტროლის განხორციელებაა, თუმცა საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა მრავალფეროვანი ასპექტებით ხასიათდება, რაც მისი კომპეტენციური ტრანსფორმაციის მცდელობის ტენდენციაზე მიანიშნებს. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადანყვეტილებები, მიუხედავად თავად სასამართლოს დეკლარირებისა,⁹ სულ უფრო მეტად აჩენს კითხვას საკონსტიტუციო სასამართლოს ნეგატიური კანონმდებლის სტატუსთან დაკავშირებით.

---

⁷ G. Vanberg, *Legislative-Judicial Relations: A Game-Theoretic Approach to Constitutional Review*, Florida State University, *American Journal of Political Science*, Vol. 45, №2, 2001, 346.

⁸ G. Gentili, *A Comparison of European Systems of Direct Access to Constitutional Judges: Exploring Advantages for The Italian Constitutional Court*, *Italian Journal of Public Law*, Vol. 4, 2012, 159.

⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო გადანყვეტილების სამოტივაციო ნაწილში ხშირად უსვამს ხაზს ნეგატიური კანონმდებლის სტატუსზე. მაგ., იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 10 ნოემბრის №3/6/642 გადანყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ლალი ლაზარაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

III. საკონსტიტუციო კონტროლი თანამედროვე სამართლებრივ სისტემებში

1. ნეგატიური კანონმდებლის სტატუსი

საზღვარგარეთის ქვეყნების სინამდვილეში საკონსტიტუციო სასამართლოს მიზანი საკონსტიტუციო სამართლის ნორმატიული უზენაესობის დაცვაა.¹⁰ ამ მიზნით საკონსტიტუციო სასამართლოები აღჭურვილნი არიან ფართო უფლებამოსილებებით, რომელიც მოიცავს ნორმატიული აქტების კონკრეტული და აბსტრაქტული საკონსტიტუციო კონტროლის ფართო არეალს.¹¹ ზოგიერთი ქვეყნის საკონსტიტუციო სასამართლოს საკითხის დაურეგულირებლობის (ნორმის არარსებობის) კონსტიტუციურობის შეფასების შესაძლებლობაც კი აქვს.¹²

საკონსტიტუციო სასამართლოს სტატუსთან დაკავშირებით *კელზენი* მიიჩნევდა, რომ იგი ნეგატიური კანონმდებელია, რამდენადაც უფლებამოსილია გააუქმოს კონსტიტუციასთან შეუსაბამო კანონები, რითაც ის განსხვავდება პოზიტიური კანონმდებლისგან (საკანონმდებლო ორგანოსაგან), რომელიც ქმნის პოზიტიურ სამართალს.¹³ დოქტრინული თვალსაზრისით საკონსტიტუციო სასამართლოს აღნიშნული სტატუსი თანამედროვე საკონსტიტუციო სისტემებშიც უცვლელია. მიუხედავად ფუნქციური მრავალფეროვნებისა, შეზღუდულია საკონსტიტუციო სასამართლოს შესაძლებლობა უშუალოდ ჩაერთოს კანონშემოქმედებით პროცესში და პოზიტიური კანონმდებლის ფუნქცია შეიძინოს. ნორმის კონსტიტუციურობის შეფასებისას სა-

¹⁰ იხ. თ. ტულუში, გ. ბურჯანაძე, გ. მშვენიერაძე, გ. გოციროძე, ვ. მენაბდე, ადამიანის უფლებები და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართალწარმოების პრაქტიკა, 2013, 11.

¹¹ იხ. დ. გეგენავა, საკონსტიტუციო მართლმსაჯულება საქართველოში: სამართალწარმოების ძირითადი სისტემური პრობლემები, 2012, 45.

¹² იხ. კ. შვარცი, კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, 2003, 144.

¹³ იხ. ა. შაიო, ხელისუფლების თვითშეზღუდვა, კონსტიტუციონალიზმის შესავალი, 2003, 285.

კონსტიტუციო სასამართლომ სწორედ ამ ფუნქციური მანდატის ფარგლებში უნდა იმოქმედოს და თავი შეიკავოს იმგვარი გადაწყვეტილების მიღებისგან, რომელიც არსებითად კანონშემოქმედების იდენტური იქნება.

ამ მისიის შესრულება განსაკუთრებით რთულდება ნორმის განმარტების კონსტიტუციურობის შეფასებისას: საკონსტიტუციო სასამართლო საკონსტიტუციო კონტროლს ახორციელებს არამხოლოდ კანონის კონსტიტუციურობაზე, არამედ მათი განმარტების კონსტიტუციურობაზეც – თუ ნორმის განმარტება შესაძლებელია სხვადასხვა შინაარსით, საკონსტიტუციო სასამართლომ „უნდა შეარჩიოს კონსტიტუციასთან თავსებადი განმარტება.“¹⁴ ამდენად, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება გავლენას ახდენს არამხოლოდ ნორმათა გარეგან, ფორმალურ შესაბამისობაზე კონსტიტუციასთან მიმართებით, არამედ ადგენს და უზრუნველყოფს მათ შინაარსობრივ შესაბამისობასაც. შინაარსობრივი თავსებადობის დადგენა საკონსტიტუციო სასამართლოს კონსტიტუციის ინტერპრეტატორად აქცევს, თუმცა მხოლოდ ნეგატიური კანონმდებლის ინსტიტუციურ ფარგლებში.¹⁵ რეალურად კი პრაქტიკული თვალსაზრისით ნეგატიური კანონმდებლისა და პოზიტიური ნორმაშემოქმედის კომპეტენციებს შორის ზღვრის დაცვა სწორედ საკონსტიტუციო სამართალწარმოების ამ ფორმის განხორციელებისას მყიდვე ხდება.

ნეგატიური კანონმდებლის სტატუსი ბუნებრივად განაპირობა იმ წინააღმდეგობრივმა ურთიერთობამ, რასაც კლასიკური პარლამენტარიზმის იდეები ადგენდა საკონსტიტუციო სასამართლოსა და პარლამენტს შორის.¹⁶ საკონსტიტუციო სასამართლოს ჩამოყალიბებ-

¹⁴ *W. Zeidler, The Federal Constitutional Court of the Federal Republic of Germany: Decisions on the Constitutionality of Legal Norms, Notre Dame Law Review, Vol. 62, 1987, 510.*

¹⁵ არსებობს მოსაზრება, რომ სამართლებრივი ნორმის განმარტება კანონშემოქმედებითი პროცესია, რადგან მხოლოდ აქტის განმარტების გზით დგინდება სოციალური სინამდვილე, იხ. *И. Вида, Юридическая Сила Толкования Конституции, “Конституционное Правосудие” №2(28), 2005, 19.*

¹⁶ *A. Stone Sweet, Constitutional Courts, Yale Law School Legal Scholarship Repository, 2012, 78.*

ისტანავე მკაფიოდ გაესვა ხაზი საპარლამენტო ხელისუფლებასთან სასამართლოს შეუთავსებლობის საკითხს.¹⁷ თუმცა საკონსტიტუციო კონტროლის, როგორც ადამიანის ძირითადი უფლების დაცვის პრიორიტეტული საკონსტიტუციო მიზნის რეალიზება ამ ბუნებრივი წინააღმდეგობის დაძლევის საშუალებად იქცა. თანამედროვე კონსტიტუციონალიზმი განამტკიცებს პრინციპს, რომ მიმდინარე კანონმდებლობა თანხვედრაში უნდა იყოს კონსტიტუციის შინაარსთან,¹⁸ რისი მთავარი გარანტიც საკონსტიტუციო სასამართლოა.¹⁹

საკონსტიტუციო სასამართლოს გადანყვეტილებაში გაკეთებული განმარტება ადგენს სავალდებულო რეკომენდაციებს კანონის განმარტების თაობაზე და ყველა სახელმწიფო ორგანომ ამ განმარტებით უნდა იხელმძღვანელოს.²⁰ ეს განპირობებულია იმ გარემოებით, რომ გადანყვეტილება კანონის არაკონსტიტუციურად ცნობის შესახებ „ნორმატიული წესრიგის ნაწილია“, რის შედეგადაც, არაკონსტიტუციურად ცნობილი დებულება წყვეტს მოქმედებას.²¹ მიუხედავად აღნიშნულისა, საკონსტიტუციო სასამართლოს არ შეუძლია შექმნას პოზიტიური სამართალი და გახდეს კანონშემოქმედი. მისი უფლება მოსილება მხოლოდ ნორმატიული აქტების კონსტიტუციურობის შეფასებაა.

და ბოლოს, ნეგატიური კანონმდებლის სტატუსი გამორიცხავს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ საკანონმდებლო პოლიტიკის განხორციელების შესაძლებლობას. მართალია, საკონსტიტუციო სასამართლო მისი საქმიანობის პოლიტიკურ-სამართლებრივი ასპექტ-

¹⁷ A. Stone Sweet (სქოლიო 16), 78.

¹⁸ Models of Constitutional Jurisdiction, By Steinberger H., European Commission for Democracy Through Law, CDL-STD (1993) 002, 1993, 3.

¹⁹ მ. ნაკაშიძე, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადანყვეტილების აღსრულების პრობლემები, „მართლმსაჯულება“, №1, 2009, 136.

²⁰ გ. ხუბუა, ი. ტრაუტი, კონსტიტუციური მართლმსაჯულება გერმანიაში, 2001, 29.

²¹ M. Safta, Developments in the Constitutional Review. Constitutional Court Between the Status of Negative Legislator and the Status of Positive Co-Legislator, Perspectives of Business Law Journal, Vol. 1, Iss. 1, 2012, 15.

ტების გათვალისწინებით, პოლიტიკის ორგანოდაც მიიჩნევა და სამართლისადაც,²² თუმცა მისი უფლებამოსილების დიაპაზონი არ მოიცავს უშუალოდ სამართლის პოლიტიკის ჩამოყალიბებას. საკონსტიტუციო სასამართლოს საქმიანობის ფარგლები მხოლოდ არსებული ნორმატიული სისტემის კონსტიტუციურობის შეფასებით განისაზღვრება და არა ახალი ნორმატიული სინამდვილის ჩამოყალიბებით. საკონსტიტუციო სასამართლოს სწორედ ამგვარი კომპეტენციური აღქმა შეესაბამება საკონსტიტუციო სასამართლოს ჭეშმარიტ ბუნებას.

2. საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენციური ფარგლები

საკონსტიტუციო სასამართლო წინააღმდეგობრივ ველს ქმნის სახელმწიფო ხელისუფლების ცენტრალურ ორგანოებთან. ხელისუფლების შტოებს შორის დამაბალანსებლის ფუნქციის კვალდაკვალ, საკონსტიტუციო სასამართლო „ერთგვარი ჯგბირის ფუნქციას ასრულებს“²³ და უზრუნველყოფს „კონსტიტუციის დაცვას ხელისუფლების სამივე შტოს მიერ განხორციელებული დარღვევებისგან.“²⁴

წინააღმდეგობრივი ველი ყველაზე მკაფიოდ საკონსტიტუციო სასამართლოსა და პარლამენტს შორის იკვეთება. საკონსტიტუციო სასამართლოს საქმიანობა არსებითად მიმართულია პარლამენტის მიერ მიღებული არაკონსტიტუციური ნორმების მოქმედების პრევენციისკენ. საკონსტიტუციო სასამართლოების მიზანი საკანონმდებლო უმრავლესობის პოლიტიკური ძალაუფლების კონტროლი და მისი შეზღუდვაა.²⁵ ამ მიზნით საკონსტიტუციო სასამართლო არამხოლოდ აფასებს სადავო ნორმის არსს, არამედ ხშირად „შესაბამის მითითებებსაც აძლევს საკანონმდებლო ორგანოს, თუ როგორ უნდა ჩამოყალ-

²² დ. გეგენავა (სქოლიო 11), 26.

²³ გ. კვერენჩილაძე, *ო. მელქაძე*, საფრანგეთის სახელმწიფო სისტემა, 1997, 143.

²⁴ დ. გეგენავა (სქოლიო 11), 26.

²⁵ G. Vanberg, *Legislative-Judicial Relations: A Game-Theoretic Approach to Constitutional Review*, Florida State University, *American Journal of Political Science*, Vol. 45, №2, 2001, 347.

იბდეს კანონი კონსტიტუციასთან შესაბამისი შინაარსით.²⁶ ზოგიერთ შემთხვევაში კი საკონსტიტუციო სასამართლო უფლებამოსილია „ნორმის არარსებობით გამოწვეული სინამდვილე გამოავლინოს და პარლამენტს მიუთითოს მისი აღმოფხვრისაკენ.“²⁷ აღნიშნული კი საკანონმდებლო ორგანოსა და საკონსტიტუციო სასამართლოებს შორის კონკურენციულ ურთიერთობას და საკონსტიტუციო დაძაბულობას ქმნის.²⁸

კონსტიტუციის უზენაესობისა და ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვა საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ აღმასრულებელი ხელისუფლების საქმიანობაზე კონტროლსაც გულისხმობს.²⁹ მთავრობის მიერ გამოცემული ნორმატიული აქტების საკონსტიტუციო კონტროლი განაპირობებს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების მხოტავ ძალას აღმასრულებელი ხელისუფლების ორგანოების მიმართ. ზოგიერთი ქვეყნის საკონსტიტუციო სასამართლო აღჭურვილია მთავრობის მიერ გამოცემული ინდივიდუალური აქტების კონსტიტუციურობის შემოწმების უფლებითაც, სუბსიდიურობის პრინციპის დაცვით, რაც მთავრობის საქმიანობის მთელ სპექტრს საკონსტიტუციო კონტროლის ფარგლებში აქცევს.

საკონსტიტუციო სასამართლოსა და საერთო სასამართლოებს შორის წინააღმდეგობრივი ურთიერთობა კი განპირობებულია ცენტრალიზებული საკონსტიტუციო კონტროლის კელზენისეული სისტემის თავისებურებით: საკონსტიტუციო კონტროლის ძალაუფლება კონცენტრირებულია სასამართლოს შტოსგან დამოუკიდებელ დანესებულებაში, რომელიც „სასამართლოს ტრადიციული სისტემის გარეთ მოიაზრება“.³⁰ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილე-

²⁶ G. Fernandes de Andrade, Comparative Constitutional Law: Judicial Review, Journal of Constitutional Law, 2001, 983.

²⁷ ჰ. შვარცი (სქოლიო 12), 144.

²⁸ იხ. ბ. ზოიძე, საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა წესრიგი საქართველოში, 2007, 61.

²⁹ A. Stone Sweet, On the Constitutionalisation of the Convention: The European Court of Human Rights as a Constitutional Court, Yale Law School Legal Scholarship Repository, 2009, 2.

³⁰ L. Garlicki, Constitutional Courts Versus Supreme courts, International Jour-

ბებს მხოლოდ იურიდიული ძალა გააჩნიათ საერთო სასამართლოების მიმართ. საკონსტიტუციო სასამართლოს შესაძლებლობები ძლიერია პრეცედენტული პრაქტიკის ჩამოყალიბებისა და განვითარების მიმართულებით, რაც საერთო სასამართლოების ბუნებრივ უკმაყოფილებას იწვევს.

მართლმსაჯულებაზე საკონსტიტუციო კონტროლის არსებობისას, საერთო და საკონსტიტუციო სასამართლოებს შორის ურთიერთობა განსაკუთრებული ხდება: საკონსტიტუციო სასამართლო, საერთო სასამართლოების გადანყვეტილებათა საკონსტიტუციო კონტროლის ფუნქციის გამო ყალიბდება უმაღლეს სახელმწიფო ორგანოდ სასამართლო ხელისუფლების სათავეში.³¹ თუმცა ეს აღქმა უფრო ფორმალური მნიშვნელობისაა. ამდენად, საკონსტიტუციო სასამართლო სახელმწიფო ხელისუფლების შტოების ბუნებრივ კონკურენტად ყალიბდება, რაც განაპირობებს კიდევ მათ შორის ურთიერთობის სამართლებრივ ბუნებას.

IV. საკონსტიტუციო სასამართლო საკონსტიტუციო კონტროლის ქართულ მოდელში

1. საკონსტიტუციო სასამართლოს ინსტიტუციური სტატუსი

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო სისტემურად საკონსტიტუციო კონტროლის ევროპულ მოდელს მიეკუთვნება, რომელიც *კელზენის* დოქტრინის მსგავსად, გამიჯნულია საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო ხელისუფლებისგან.³² მას დუალური ბუნება აქვს: ის ერთდროულად საკონსტიტუციო კონტროლის ორგანოცაა და სასამართლოც.³³ სამართლებრივი დავების განხილვის

---

nal of Constitutional Law, Vol. 5, №1, 2007, 44.

³¹ C. Starck, Constitutional Review in the Federal Republic of Germany, Translated by Ignaski J., Notre Dame International and Comparative Law Journal, Vol. 2, 1984, 87.

³² A. Stone Sweet (სქოლიო 16), 80.

³³ ო. მელქაძე, ბ. დვალი, სასამართლო ხელისუფლება საზღვარგარეთის

გამო, მას ზოგჯერ სასამართლო ხელისუფლებას მიაკუთვნებენ,³⁴ თუმცა ეს მიკუთვნება ფორმალურია და იმ გარემოებით აიხსნება, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს სტატუსისა და უფლებამოსილებების განმსაზღვრელი საკონსტიტუციო ნორმები სასამართლო ხელისუფლების თავშია მოქცეული. სინამდვილეში, საკონსტიტუციო სასამართლოს ფუნქციური თავისებურება განაპირობებს მისი დამოუკიდებელი ორგანოს სტატუსს.³⁵

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილებები ნეგატიური კანონმდებლის სტატუსს შეესაბამება.³⁶ საკონსტიტუციო სასამართლოს სტატუსი და მანდატი ხშირად მისსავე გადაწყვეტილებებშია ხაზგასმული: საკონსტიტუციო სასამართლო ემსახურება არა ახალი წესრიგის დადგენას ქვეყანაში, არამედ „უზრუნველყოფს კონსტიტუციის უზენაესობას და ქმედითობას, ხელს უწყობს მის შესრულებას როგორც სახელმწიფოს, ისე ხალხის მიერ.“³⁷

ქვეყნებში, 2000, 238.

³⁴ K. Stoichev, *Constitutional Justice: Functions and Relationship with the other public authorities*, National report prepared for the XVth Congress of the Conference of European Constitutional Courts by The Constitutional Court of the Republic of Bulgaria, 1-2, იხ. <<https://www.confueconstco.org/reports/rep-xv/BULGARIA%20eng.pdf>> [10.12.2022].

³⁵ საქართველოს კონსტიტუცია ერთმანეთისგან მიჯნავს მართლმსაჯულებასა და საკონსტიტუციო კონტროლს, როგორც საერთო და საკონსტიტუციო სასამართლოების ექსკლუზიურ უფლებამოსილებებს. იხ. საქართველოს კონსტიტუციის 59-ე მუხლი, 24/08/1995.

³⁶ სსსგ (სქოლიო 9), II-20.

³⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 3 ივლისის №1/1/811 გადაწყვეტილება საქმეზე „სსიპ „საქართველოს ევანგელურ-ბაპტისტური ეკლესია“, სსიპ „საქართველოს ევანგელურ-ლუთერული ეკლესია“, სსიპ „სრულიად საქართველოს მუსლიმთა უმაღლესი სასულიერო სამმართველო“, სსიპ „დახსნილ ქრისტიანთა საღვთო ეკლესია საქართველოში“ და სსიპ „საქართველოს სახარების რწმენის ეკლესია“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-30; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 28 ივნისის გადაწყვეტილება №1/466 საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი

საკონსტიტუციო სასამართლოს შეფასებით, მის მანდატს სცდება „ძალადაკარგული სამართლებრივი ნორმების ნაცვლად კანონმდებლობაში განსხვავებული, თუნდაც კონსტიტუციური წესები დადგენის უფლებამოსილება“.³⁸ ამასთან, საქართველოს კონსტიტუცია ცალკე არ გამოყოფს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ნორმის კაზუალურად განმარტების უფლებამოსილებას, რაც იმის ნიშანია, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო მოკლებულია ნორმის აბსტრაქტული განმარტების შესაძლებლობას, რომლის დროსაც, ნორმის თაობაზე განმარტების გაცემა საკონსტიტუციო სასამართლოს სადავო საკითხის განხილვის გარეშე, ნებისმიერ დროს შეუძლია.³⁹

2. ნორმატიული საკონსტიტუციო კონტროლი vs მართლმსაჯულებაზე საკონსტიტუციო კონტროლი

მიუხედავად იმისა, რომ საკონსტიტუციო კონტროლის ქართული მოდელი ძირითადად შეესაბამება საკონსტიტუციო კონტროლის ევროპულ სისტემას, მისი ფუნქციური სრულყოფილება არაერთხელ გამხდარა კრიტიკის საგანი.⁴⁰ კრიტიკას იწვევს ის გარემოება, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო უფლებამოსილია განიხილოს ნორმატიული აქტების კონსტიტუციურობა ადამიანის ძირითად უფლებებთან მიმართებით, თუმცა მოკლებულია შესაძლებლობას შეაფასოს საერთო სასამართლოების გადაწყვეტილებები, მათი კონსტიტუციურობის თვალსაზრისით და ინდივიდუალური აქტები სუბსიდიურობის პრინციპის დაცვით. აღნიშნული გარემოება კი ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებით ხარვეზად მიიჩნევა⁴¹ და საკონსტიტუციო კონტროლის ქართულ მოდელს

საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-18.

³⁸ იხ. სსსგ (სქოლიო 37), II-21.

³⁹ გ. კახიანი, საკონსტიტუციო კონტროლის ინსტიტუტი და მისი ფუნქციონირების პრობლემები საქართველოში: კანონმდებლობის და პრაქტიკის ანალიზი, 2008, 29.

⁴⁰ იხ. ჯ. ხეცურიანი, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილება, 2020, 122, 129.

⁴¹ იხ. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 2006 წლის 28 ნოემბ-

ძირითადი უფლებების დაცვის არასრულყოფილ ფორმად წარმოაჩენს.⁴²

საკონსტიტუციო სასამართლოს ეს კომპეტენციური სისუსტე გარკვეული მოსაზრებით საერთო სასამართლოების გადანყვეტილებებზე საკონსტიტუციო კონტროლის სისტემის დანერგვას უნდა შეეცხო.⁴³ საკონსტიტუციო სასამართლოს ამ მიმართულებით ინსტიტუციური გაძლიერების მცდელობა პრაქტიკულად ყველა საკონსტიტუციო რეფორმის ფარგლებში არსებობდა, თუმცა იგი ან პირველივე ეტაპზე, მიუღწევლ ფუფუნებად მიიჩნეოდა⁴⁴ ან საკონსტიტუციო რეფორმის დასკვნით ეტაპზე ნაკლებად აქტუალურ საკითხად რჩებოდა.⁴⁵ აღნიშნულის გათვალისწინებით, დღემდე აქტუალურია დისკუსია საკონსტიტუციო სასამართლოს ეფექტურობის თაობაზე, ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის თვალსაზრისით.

V. ნეგატიური კანონმდებლობიდან პოზიტიურ ნორმაშემოქმედებამდე

1. ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონტროლი, როგორც კომპეტენციური სრულყოფის მცდელობა

სამეცნიერო წრეებში საკონსტიტუციო სასამართლოს სისტემურ ხარვეზად მიჩნეული კომპეტენციური არასრულყოფილება საკანონმდებლო ცვლილებით უნდა აღმოფხვრილიყო და გაფართოებულიყო საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილება, რაც, როგორც

რის გადანყვეტილება საქმეზე „აპოსტოლი საქართველოს წინააღმდეგ“, საჩივრის №40765/02.

⁴² ევროპის რამდენიმე ქვეყანაში დამკვიდრებული საკონსტიტუციო კონტროლის მოდელი საკონსტიტუციო სასამართლოს უფრო ფართო უფლებამოსილებით აღჭურავს, რაც უზრუნველყოფს საკონსტიტუციო კონტროლის უფრო მძლავრი ფორმის ჩამოყალიბებას ნეგატიური კანონმდებლის სტატუსის ფარგლებში.

⁴³ პ. ჯავახიშვილი, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო და ფაქტობრივი რეალური კონტროლი, „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2017, 334.

⁴⁴ ბ. ზოიძე (სქოლიო 28), 185-188.

⁴⁵ პ. ჯავახიშვილი (სქოლიო 11), 80.

ჩანს, პარლამენტმა ვერ შეძლო. თუმცა, თავად საკონსტიტუციო სასამართლოს განსხვავებული დამოკიდებულება ჰქონდა ამ საკითხის მიმართ, რომელიც აცნობიერებდა ადამიანის ძირითადი უფლებების მაღალი სტანდარტით დაცვისათვის შესაბამის კომპეტენციურ სისუსტეს. შედეგად, საკონსტიტუციო სასამართლომ მის კომპეტენციურ არსენალში ახალი შესაძლებლობა – ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონტროლი დაამკვიდრა, რითაც საკონსტიტუციო სამართალწარმოების ახალ ფორმას ჩაუყარა საფუძველი.

2011 წელს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ გააფართოვა საკონსტიტუციო კონტროლის ფარგლები და საქართველოში საკონსტიტუციო კონტროლის ახალი პრაქტიკის ჩამოყალიბებას დაუდო სათავე.⁴⁶ უფრო მეტიც, ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის დადგენით საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ საფუძველი ჩაუყარა მართლმსაჯულებაზე ფაქტობრივი საკონსტიტუციო კონტროლის განხორციელებას,⁴⁷ რაც ირიბად და არასრულად საკონსტიტუციო კონტროლის გავრცელებას გულისხმობს საერთო სასამართლოების გადაწყვეტილებების მიმართ. საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლის შეფასებით სადავო ნორმის ნორმატიულ შინაარსზე საკონსტიტუციო კონტროლის საჭიროება გამოწვეული იყო იმ გარემოებით, რომ „საკონსტიტუციო სასამართლოს უნდა ემოქმედა ეფექტურად, საკუთარი კონსტიტუციური მანდატის მაქსიმალურად გამოყენებით და ამ გზით უნდა შეექმნა ფუნდამენტური უფლებების უკეთ დაცვის მეტი გარანტიები.“⁴⁸

ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის კონტროლი საკონსტიტუციო სასამართლოს შესაძლებლობას აძლევს შეაფასოს არამხოლოდ სადავო ნორმის გრამატიკული მნიშვნელობა, მისი ტექს-

⁴⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 22 დეკემბრის №1/1/477. გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

⁴⁷ დანვრ. იხ. პ. ჯავახიშვილი, საერთო სასამართლოების გადაწყვეტილებებზე საკონსტიტუციო კონტროლი ქართულ სამართლებრივ პერსპექტივაში, 2020, 73.

⁴⁸ ქ. ერემაძე, თავისუფლების დამცველნი თავისუფლების ძიებაში, საკონსტიტუციო კონტროლის 20 წელი საქართველოში, 2018, 389.

ტობრივი მხარე, არამედ საჯარო ხელისუფლების მიერ შესაბამისი ნორმის კონკრეტული შინაარსით გამოყენების კონსტიტუციურობა.⁴⁹ აღნიშნული უფლებამოსილების განხორციელების შედეგად საკონსტიტუციო კონტროლი გავრცელდა ნორმის იმგვარად განმარტებაზე, რომელიც ადამიანის ძირითადი უფლების დარღვევას გამოიწვევდა. შედეგად, ამ უფლებამოსილების ფარგლებში შესაძლოა ნორმამ შეინარჩუნოს იურიდიული ძალა, თუმცა არაკონსტიტუციურად გამოცხადდეს მისი კონკრეტული შინაარსით ინტერპრეტაცია. ამდენად, საკონსტიტუციო სასამართლომ პირველად გამიჯნა ერთმანეთისგან ნორმა და მისი ნორმატიული შინაარსი⁵⁰ და საკონსტიტუციო კონტროლის ფარგლებში მოაქცია შესაბამის ნორმათა სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების მიერ განმარტება და გამოყენება.⁵¹ ამდენად, ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონტროლი მიზნად ისახავდა საჯარო ხელისუფლების მიერ ნორმის არაკონსტიტუციური მნიშვნელობით გამოყენების პრევენციას.⁵²

საგულისხმოა, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ აღნიშნული უფლებამოსილება განმარტა საქართველოს კონსტიტუციის იმ ნორმის ფარგლებში, რომელიც საკონსტიტუციო სასამართლოს ნორმატიული საკონსტიტუციო კონტროლის უფლებამოსილებას ანიჭებდა.⁵³ კერძოდ, როგორც საკონსტიტუციო სა-

⁴⁹ იხ. პ. ჯავახიშვილი (სქოლიო 43), 339.

⁵⁰ დ. გეგენავა, პ. ჯავახიშვილი, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო: პოზიტიური კანონმდებლობის მცდელობა და გამოწვევები, საიუბილეო კრებულში: ლადო ჭანტურია 55, დ. გეგენავას რედაქტორობით, 2018, 124.

⁵¹ სადავო ნორმის განმარტებისას, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო სხვადასხვა ფაქტორებთან ერთად მხედველობაში იღებს საერთო სასამართლოების მიერ ნორმის გამოყენებისა და განმარტების პრაქტიკას. იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 29 დეკემბრის N3/7/679 გადაწყვეტილება საქმეზე „შპს სამაუნყებლო კომპანია რუსთავი 2“ და „შპს ტელეკომპანია საქართველო“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-75.

⁵² პ. ჯავახიშვილი (სქოლიო 43), 2017, 336.

⁵³ საქართველოს კონსტიტუციის მოქმედი მე-60 მუხლის, მე-4 პუნქტის

სამართლოს უფლებადამდგენი ნორმების შეფასებით იკვეთება, ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონტროლისთვის საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ცალკე არსებული, სპეციალური სამართლებრივი საფუძველი არ ჰქონია და იგი იმავე საკანონმდებლო ნორმას ეყრდნობოდა, რომლის შესაბამისადაც ნორმატიული საკონსტიტუციო კონტროლი ხორციელდებოდა საქართველოში. ამდენად, საკონსტიტუციო სასამართლომ ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის უკეთესი სტანდარტის ძიების პროცესში, შემოქმედებითად განმარტა კონსტიტუციით განსაზღვრული მისივე ერთ-ერთი უფლებამოსილება და საკანონმდებლო ცვლილებების გარეშე ჩამოაყალიბა საკონსტიტუციო კონტროლის ახალი ფორმა. აღსანიშნავია, რომ მისი უფლებამოსილების ამ მიმართულებით გაფართოების საკითხი 2011 წლამდეც დამდგარა, თუმცა საკონსტიტუციო სასამართლომ მაშინ სიფრთხილე გამოიჩინა და უარი თქვა ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონტროლზე.⁵⁴ „ამ შემთხვევაზე უნდა ემსჯელა საკანონმდებლო ორგანოს, სადავო ნორმით მანიპულირებისა და მისი ორაზროვანი გამოყენების თავიდან აცილების მიზნით, ნათლად განესაზღვრა ნორმის შინაარსი და აღმოეფხვრა არსებული საკანონმდებლო ხარვეზი“⁵⁵ – განმარტა სასამართლომ.⁵⁶

„ა“ ქვეპუნქტი (ძველი რედაქციის 89-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ვ“ ქვეპუნქტი), 24/08/1995.

⁵⁴ „ნორმის არასწორ გამოყენებაზე საკონსტიტუციო სასამართლო ვერ იმსჯელებდა, ვინაიდან მისი ფუნქცია მხოლოდ ნორმატიული აქტების კონსტიტუციურობის შესახებ დავების განხილვაა.“ იხ. ბ. ზოიძე, (სქოლიო 28), 64.

⁵⁵ ბ. ზოიძე (სქოლიო 28), 64.

⁵⁶ აღსანიშნავია, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს სხვა შემთხვევაშიც შეუკავებია თავი საკუთარი კომპეტენციური მანდატის გაფართოებაზე და უარი უთქვამს მაგალითად, კონსტიტუციური კანონის კონსტიტუციურობის კონტროლზე, რაც ალბათ იმავე ხარისხის გამბედაობას მოითხოვდა, როგორც ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონტროლისას გამოიჩინა საკონსტიტუციო სასამართლომ. იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 24 ოქტომბრის №1/3/523 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე გერონტი აშორდია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამა-

საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ნორმის ნორმატიული შინაარსის ინსტიტუტის დამკვიდრებამ წაახალისა საკონსტიტუციო აქტივიზმი, გაზარდა ადამიანის ფუნდამენტური უფლებების დაცვის შესაძლებლობა და არაკონსტიტუციური მნიშვნელობით ნორმათა გამოყენება შეზღუდა, რაც ცალსახად დადებითად აისახა ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის სტანდარტზე საქართველოში. თუმცა ამავე გადაწყვეტილებამ საკონსტიტუციო სამართალწარმოების ეფექტიანობის კუთხით მრავალი საფრთხეც წარმოშვა⁵⁷ და, ზოგადად, ამ შესაძლებლობის მართებულობის საკითხი დასვა დღის წესრიგში.⁵⁸ ამ თვალსაზრისით, საგულისხმოა საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები, რომელთა ანალიზის საფუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო გასცდა ნეგატიური კანონმდებლის კელზენისეულ დოქტრინას და პოზიტიური კანონმდებლის ფუნქცია შეიძინა.

2. კანონშემოქმედება საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს არაერთხელ აღუნიშნავს, რომ იგი საკონსტიტუციო კონტროლის ორგანოა, რომელსაც

რთლოს 2010 წლის 12 ივლისის №2/2/486 განჩინება საქმეზე „არასამართლიანი (არაკომერციული) იურიდიული პირი „კონსტიტუციის დაცვის ეროვნული ლიგა“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2013 წლის 5 თებერვლის №1/1/549 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები – ირმინაშვილი, დავით თარხან-მოურავი და იოსებ მანჯავიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

⁵⁷ იხ. პ. ჯავახიშვილი (სქოლიო 45), 102-106.

⁵⁸ „ნორმის ნორმატიული შინაარსის“ კონტროლის შემოღებით, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო გასცდა საქართველოს კონსტიტუციით მისთვის დადგენილ უფლებამოსილებათა ფარგლებს და მითვისა ხელისუფლების სხვა შტოების ორგანოთა კომპეტენცია, რაც პირდაპირ ეწინააღმდეგება ხელისუფლების დანაწილების პრინციპს და დაუშვებელია სამართლებრივ სახელმწიფოში“. იხ. ჯ. ხეცურიანი (სქოლიო 40), 132-133.

ნეგატიური კანონმდებლის სტატუსი აქვს. იგი მოკლებულია პოზიტიური ნორმა შემოქმედებითი საქმიანობის შესაძლებლობას და მისი მიზანი მხოლოდ არსებული ნორმატიული წესრიგის კონსტიტუციასთან თავსებადობის შემოწმებაა. თუმცა აღნიშნულ მიდგომასთან წინააღმდეგობაში მოდის თავად საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა. „საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებებში დამკვიდრებული მიდგომები ხშირად არა მხოლოდ კონსტიტუციის უზენაესობისა და სამართლებრივი დაცვის მიზანს ემსახურება, არამედ კონსტიტუციასთან შესაბამისი ახალი სამართლებრივი წესრიგის დადგენას.“⁵⁹ ამ თვალსაზრისით, საინტერესოა საკონსტიტუციო სასამართლოს რამდენიმე გადაწყვეტილება.

2011 წელს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ სავალდებულო სამხედრო სარეზერვო სამსახურის კონსტიტუციურობის თაობაზე იმსჯელა კეთილსინდისიერი წინააღმდეგობის უფლებასთან მიმართებით, რითაც საფუძველი ჩაუყარა ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონტროლს საქართველოში. საკონსტიტუციო სასამართლომ ზოგადად სამხედრო სარეზერვო სამსახურის მოხდის ვალდებულება კონსტიტუციურად მიიჩნია, თუმცა ნორმის ის ნორმატიული შინაარსი ცნო არაკონსტიტუციურად, რომელიც ნებისმიერი მოქალაქის ვალდებულებას ადგენდა, სამხედრო სარეზერვო სამსახურის მოხდაზე და არ ითვალისწინებდა მოქალაქეთა რწმენის გათვალისწინებით, ე.წ. „კეთილსინდისიერი წინააღმდეგობის“ უფლებით სარგებლობის შესაძლებლობას.⁶⁰ აღნიშნული გადაწყვეტილებით საკონსტიტუციო სასამართლომ გამონაკლისი დაადგინა კანონით განსაზღვრული აბსოლუტური ვალდებულებისგან და ხაზი გაუსვა ნორმის მხოლოდ პრაქტიკული ინტერპრეტაციის პრობლემას.⁶¹

⁵⁹ დ. გეგენავა, პ. ჯავახიშვილი (სქოლიო 50), 124.

⁶⁰ სსსგ (სქოლიო 46), II-80.

⁶¹ მსგავსი გადაწყვეტილება საკონსტიტუციო სასამართლომ 2016 წელსაც მიიღო, სადაც სადავო ნორმა სამხედრო-სააღრიცხვო სპეციალობის არმქონე მამაკაცებს სამხედრო აღრიცხვაზე ყოფნის ვალდებულებას აკისრებდა, იმ პირობებში როცა სამხედრო-სააღრიცხვო სპეციალობის არმქონე ქალები გათავისუფლებულნი იყვნენ სამხედრო ვალდებულების მოხდისაგან. იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016

მოგვიანებით მიღებულ გადაწყვეტილებაში, საკონსტიტუციო სასამართლომ ამ შესაძლებლობის დამკვიდრება შემდეგი გარემოებით ახსნა: „საკონსტიტუციო სასამართლოს შესაძლებლობა უნდა ჰქონდეს შეაფასოს არა მხოლოდ სადავო ნორმის ფორმალური შესაბამისობა საკონსტიტუციო დანაწესთან, არამედ უნდა დაადგინოს, სადავო ნორმა, მისი შინაარსიდან გამომდინარე, რამდენად უზრუნველყოფს კონსტიტუციური უფლების არსის დაცვას.“⁶²

საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ბექა ნიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ საკონსტიტუციო სასამართლომ არამხოლოდ გააუქმა 70 გრამამდე ნარკოტიკული საშუალება – გამომშრალი მარიხუანის პირადი მოხმარების მიზნით შეძენისა და შენახვისათვის განსაზღვრული სანქცია შეიდიდან თოთხმეტ წლამდე თავისუფლების აღკვეთის სახით, არამედ, ზოგადად, გააუქმა აღნიშნული ქმედებისთვის სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთის გამოყენება.⁶³ ამდენად, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება გაცდა სამართალგანვითარების პროცესზე მნიშვნელოვანი გავლენის ფარგლებს⁶⁴ და იმგვარი სავალდებულო რეგულაცია ჩამოაყალიბა, რომელმაც პოზიტიური ნორმაშემოქმედების – კანონშემოქმედების იდენტური სამართლებრივი შედეგები წარმოშვა. იგივე მიდგომა განმტკიცდა მოგვიანებით მიღებული განჩინებითაც.⁶⁵

ნლის 30 სექტემბრის №1/7/580 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე გიორგი კეკელიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-29.

⁶² იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 15 სექტემბრის №3/2/646 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე გიორგი უგულავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-2.

⁶³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 24 ოქტომბრის №1/4/592 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ბექა ნიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

⁶⁴ პ. ჯავახიშვილი, თვითინიციატივასა და შეჯიბრებითობას შორის: ერთი გადაწყვეტილება საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკიდან, საიუბილეო კრებულში: „ავთანდილ დემეტრაშვილი 75“, დ. გეგენავას და მ. ჯიქიას რედაქტორობით, 2017, 93.

⁶⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 26 თე-

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ ზოგიერთ გადაწყვეტილებაში არამხოლოდ ნორმის კონსტიტუციურობაზე იმსჯელა, არამედ ნორმის კონსტიტუციურობის ფარგლები და მისი კონსტიტუციური ინტერპრეტაციის ვარიანტები განსაზღვრა, ნორმის ახლებური შინაარსი ჩამოაყალიბა, რაც სხვა არაფერია თუ არა პოზიტიური ნორმაშემოქმედებითი საქმიანობა.⁶⁶ კერძოდ, საკონსტიტუციო სასამართლომ გადაწყვეტილებაში აღნიშნა, რომ სადავო აქტის ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობის მიზანი, არა ზოგადად, წინასწარი პატიმრობის 9-თვიანი ვადის გამოყენების აკრძალვა იყო, არამედ იგი დაუშვებლად მიიჩნევა საპროცესო ვადით მანიპულირებას და წინასწარი პატიმრობის მოთხოვნის ხელოვნურად გაჭიანურებას, რადგან „ამგვარი ინტერპრეტაცია წინააღმდეგობაში მოვიდოდა კონსტიტუციის შესაბამისი მუხლით დაცულ სიკეთესთან.“⁶⁷ ამასთან, „საკონსტიტუციო სასამართლომ არ გამოორიცხა და კონსტიტუციურად მიაჩნია 9-თვიანი ვადის გამოყენების შესაძლებლობა იმ შემთხვევაში, როცა პატიმრობამდე ჩადენილ დანაშაულზე პირის ბრალდებულად ცნობის საფუძველი ბრალდების მხარისათვის ცნობილი გახდება მხოლოდ პირველ საქმეზე წინასწარი პატიმრობის შეფარდების შემდეგ.“⁶⁸ გასაზიარებელია დოქტრინაში გამოთქმული მოსაზრება, რომ „ამ გადაწყვეტილებით, საკონსტიტუციო სასა-

---

ბერვლის №3/1/708,709,710 განჩინება საქმეზე „საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინებები საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-3 მუხლის მე-3 ნაწილის და 260-ე მუხლის პირველი ნაწილის იმ ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის თაობაზე, რომელიც ითვალისწინებს სისხლისსამართლებრივი სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთის გამოყენების შესაძლებლობას „ნარკოტიკული საშუალებების, ფსიქოტროპული ნივთიერებების, პრეკურსორებისა და ნარკოლოგიური დახმარების შესახებ“ საქართველოს კანონის დანართი №2-ის 92-ე პორიზონტალურ გრაფაში განსაზღვრული ნარკოტიკული საშუალება – გამომშრალი მარიხუანის პირადი მოხმარების მიზნისთვის უკანონო შექმენა-შენახვის გამო“.

⁶⁶ იხ. ჯ. ხეცურიანი (სქოლიო 40), 133.

⁶⁷ სსსგ (სქოლიო 63), II-35.

⁶⁸ იხ. სსსგ (სქოლიო 63), II-34.

მართლომ საკანონმდებლო ხარვეზიც შეავსო, შექმნა ახალი ნორმა, რითაც „ნეგატიური კანონმდებლიდან“ „პოზიტიურ კანონმდებლად“ გადაიქცა და საერთო სასამართლოების პრაქტიკაც გაასწორა, რითაც უზენაესი სასამართლოს ფუნქციების შესრულება იტვირთა“.⁶⁹

2014 წელს მიღებულ გადაწყვეტილებაში საკონსტიტუციო სასამართლო საერთოდ გასცდა სადავო ნორმის იმპერატიულ ფორმულირებას, მის გრამატიკულ მნიშვნელობას და ნორმის ახლებური მოწესრიგება დაადგინა. კერძოდ, საკონსტიტუციო სასამართლომ კონსტიტუციის 42-ე მუხლის პირველ პუნქტთან მიმართებით არაკონსტიტუციურად მიიჩნია საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ №601 კონსტიტუციურ წარდგინებაში აღნიშნული საქართველოს 1998 წლის 20 თებერვლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 518-ე მუხლის პირველი ნაწილის ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც უგულებელყოფდა გამართლებულის მიერ განაჩენის სააპელაციო წესით გასაჩივრების შესაძლებლობას.⁷⁰ საკონსტიტუციო სასამართლომ გამართლებულ პირებსაც მიანიჭა გასაჩივრების შესაძლებლობა, მიუხედავად იმისა, რომ სადავო ნორმა ამომწურავად განსაზღვრავდა სააპელაციო საჩივრის წარმდგენ პირთა წრეს. ეს გადაწყვეტილება საკონსტიტუციო სასამართლოს პოზიტიური ნორმაშემოქმედების საქმიანობის კიდევ ერთი მაგალითია.⁷¹ მსგავსი შინაარსის გადაწყვეტილება საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ 2015 წელსაც მიიღო, როდესაც უფრო მაღალი სამართლებრივი სიკეთის დაცვის ინტერესით არაკონსტიტუციურად ცნო სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 306-ე მუხლის მე-4 ნაწილის ნორმატიული

⁶⁹ ჯ. ხეცურიანი (სქოლიო 40), 132.

⁷⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 24 დეკემბრის №3/3/601 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს 1998 წლის 20 თებერვლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 546-ე მუხლის და ამავე კოდექსის 518-ე მუხლის პირველი ნაწილის კონსტიტუციურობის თაობაზე“, II-27.

⁷¹ დ. გეგენავა, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც პოზიტიური კანონმდებელი, საიუბილეო კრებულში: „სერგო ჯორბენაძე 90“, 2017.

შინაარსი, რომელიც საკასაციო სასამართლოს ართმევდა შესაძლებლობას, გასცდენოდა საკასაციო საჩივრის ფარგლებს და პასუხისმგებლობისგან გაეთავისუფლებინა პირი, იმ შემთხვევაში, როდესაც ქმედების ჩადენის შემდგომ მიღებული კანონი აუქმებდა ქმედების დანაშაულებრიობას.⁷² საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ჩამოყალიბებული საკითხის გადაწყვეტა შინაარსობრივად კანონმდებლობაში პოზიტიური ჩანაწერის გაკეთების იდენტურია, რაც კანონშემოქმედებითი პროცესის ნაწილია და არა ნეგატიური კანონმდებლის კომპეტენციას მიკუთვნებული საკითხი.⁷³

ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის კონტროლის ინსტიტუტისათვის დამახასიათებელი სირთულეები კიდევ ერთხელ გამოიკვეთა 2020 წელს მიღებულ გადაწყვეტილებაში,⁷⁴ რომელიც ეხებოდა საქართველოს საარჩევნო კოდექსის 203-ე მუხლის მე-2 პუნქტს, რომლის მიხედვითაც პოლიტიკურ პარტიებს წინასაარჩევნოდ ეკისრებოდათ პარტიული სიის ფორმირება იმგვარად, რომ სიის ყოველ ოთხეულში ერთი პირი მაინც განსხვავებული სქესის წარმომადგენელი ყოფილიყო. საკონსტიტუციო სასამართლომ არაკონსტიტუციურად ცნო სადავო ნორმის ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც ადგენდა, რომ საქართველოს პარლამენტის 2024 წლის 26 ოქტომბრის არჩევნებამდე ჩასატარებელი საქართველოს პარლამენტის არჩევნებისათვის საარჩევნო სიის ყოველ ოთხეულში ერთი პირი მაინც

⁷² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 29 სექტემბრის №3/1/608, 609 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 306-ე მუხლის მე-4 ნაწილის კონსტიტუციურობის თაობაზე და საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 297-ე მუხლის „ზ“ ქვეპუნქტის კონსტიტუციურობის თაობაზე“.

⁷³ სსსგ (სქოლიო 9), II-24.

⁷⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2020 წლის 25 სექტემბრის №3/3/1526 გადაწყვეტილება საქმეზე „ა(ა)იბ მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „ახალი პოლიტიკური ცენტრი“, ჰერმან საბო, ზურაბ გირჩი ჯაფარიძე და ანა ჩიქოვანი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

უნდა იყოს მამაკაცი. ამ გადანყვეტილებით საკონსტიტუციო სასამართლომ „განსხვავებული სქესის წარმომადგენელი“ ტერმინის მიღმა, ნორმის ლეგიტიმური მიზნიდან გამომდინარე, მხოლოდ ქალი დაინახა, რაც როგორც მინიმუმ პოზიტიური დისკრიმინაციის ტოლფასია და წარმოშობს საკითხს ნორმის ამგვარი გაგების თანასწორობის ძირითად უფლებასთან თავსებადობის თაობაზე. საყურადღებოა, რომ საკონსტიტუციო სასამართლომ სადავო ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობა დაადგინა მაშინ, როცა თავად მოსარჩელე მთლიანად ამ ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობას ითხოვდა.

განხილული მაგალითები ცხადყოფს, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო ყალიბდება სადავო სამართლებრივი აქტებისა და მათი ნორმატიული შინაარსის საკონსტიტუციო კონტროლის ორგანოდ, რაც განპირობებულია მისი კომპეტენციური არასრულყოფილებით და ამავდროულად საერთო ტენდენციით, რომელიც მკვიდრდება საკონსტიტუციო ტრიბუნალების მიერ მთელ მსოფლიოში. არსებული ტენდენციით საკონსტიტუციო სასამართლოები სულ უფრო ხშირად სცილდებიან ნეგატიური კანონმდებლის სტატუსს და პოზიტიური ნორმაშემოქმედების გზით აყალიბებენ ახალ სამართლებრივ სინამდვილეს.

VI. დასკვნა

თანამედროვე სამართლებრივი სახელმწიფოს უმთავრესი პარადიგმული ელემენტი ადამიანის ფუნდამენტური უფლებების დაცვის ეფექტიანი სისტემის ჩამოყალიბებაა. ამ მიზნის მიღწევის საშუალებებს შორის განსაკუთრებული ადგილი საკონსტიტუციო კონტროლს უკავია. მოდელური მრავალფეროვნების მიუხედავად, საკონსტიტუციო კონტროლის განმახორციელებელ ორგანოთა თანამედროვე მანდატი კვლავაც ავთენტურ ფუნქციურ დანიშნულებას – კონსტიტუციის სამართლებრივ დაცვას, ადამიანის ძირითადი უფლებების უზრუნველყოფასა და სახელმწიფო ხელისუფლების შტოთა შორის ბალანსის უზრუნველყოფას მოიცავს.

საკონსტიტუციო სასამართლოს საქმიანობის მასშტაბი კონსტიტუციაა, რომელიც განამტკიცებს საკონსტიტუციო სასამართლოს, როგორც ნეგატიური კანონმდებლობის სტატუსს. თუმცა სა-

კონსტიტუციო სამართალწარმოების თანამედროვე პრაქტიკა სულ უფრო კომპლექსური ხდება და მრავალფეროვანი ასპექტებით ხასიათდება, რისი ერთ-ერთი გამოხატულება საკონსტიტუციო ტრიბუნალების აქტივიზმია ახალი სამართლებრივი სინამდვილის ჩამოყალიბების თვალსაზრისით. საკონსტიტუციო სასამართლოები სულ უფრო მეტად ერთვებიან სამართალშემოქმედების პროცესში. შედეგად, ნეგატიური კანონმდებლის დოქტრინის თანამედროვე აღქმა შინაარსობრივად სულ უფრო სცილდება მის პირვანდელ გაგებას და პოზიტიური ნორმაშემოქმედების ნიშნებს იძენს.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც საკონსტიტუციო კონტროლის ევროპულ მოდელს მიკუთვნებული ინსტიტუტი, ნეგატიური კანონმდებლის სტატუსით აღჭურვილი საკონსტიტუციო ორგანოა. თუმცა ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის ეფექტიანი სისტემის ჩამოყალიბების მოტივით გაიზარდა საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ საკუთარი უფლებამოსილების ფარგლების კრიტიკული აღქმა და თვითინიციატივის ხარისხი. შედეგად, საკონსტიტუციო სასამართლომ საკუთარი უფლებამოსილებებისადმი შემოქმედებითი მიდგომის საფუძველზე, განაგრცო საკონსტიტუციო კონტროლის მასშტაბი და მის კომპეტენციას დაუქვემდებარა საჯარო ხელისუფლების ორგანოთა მიერ ნორმების განმარტების ფარგლები, რითაც საკონსტიტუციო კონტროლის ახალ მიმართულებას ჩაუყარა საფუძველი. აღნიშნულმა მიდგომამ კი გავლენა მოახდინა არამხოლოდ საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენციურ არეალზე, არამედ მისი როგორც ნეგატიური კანონმდებლის სტატუსზე და კონკრეტულ გადაწყვეტილებებთან მიმართებით საკონსტიტუციო სასამართლოს პოზიტიურ კანონმდებლად ტრანსფორმაცია გამოიწვია. ეს გარემოება კი შესაძლოა ქართველი კანონმდებლისთვისაც საგულისხმო იყოს და საკითხის სისტემურ შეფასებას საჭიროებდეს.